

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online)
Volume: 14, Issue: 3, August 2022
www.historystudies.net

ORTA ÇAĞ'IN HRİSTİYAN HACILARI VE ONLARIN KORUYUCULARI

Christian Pilgrims and Their Protectors in The Middle Ages

Öğr. Gör. Dr. Derya Gürtaş DüNDAR ^{ID}

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
dundarderya@yandex.com

Makale Türü-*Article Type* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 08.04.2022
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 03.08.2022
DOI Number ^{doi} : 10.9737/hist.2021.1093

Atıf – Citation:

Derya Gürtaş DüNDAR, "Orta Çağ'ın Hristiyan Hacıları ve Onların Koruyucuları", *History Studies*, 14/3, Ağustos 2022, s. 547-564.

ORTA ÇAĞ'IN HRİSTİYAN HACILARI VE ONLARIN KORUYUCULARI

Christian Pilgrims and Their Protectors in The Middle Ages

Öğr. Gör. Dr. Derya Gürtaş DüNDAR

Öz

Hac kavramı Hristiyanların kendileri için manevi değeri yüksek dini merkezleri ve kutsal emanetleri ziyaret ettiği, dini bir ibadet olmanın dışında farklı anlamlar yükledikleri bir kavram olarak da gelişmiştir. Örneğin hac, Hristiyanların günlük yaşamlarını Mesih ve havarilerinkine benzer bir şekilde gerçekleştirme arzusu ile yaptıkları bir ibadettir. Bunun yanında kaos ve felaketlerin eksik olmadığı bir Orta Çağ boyunca Tanrı'ya giden bir araç olarak cennete giden bir yol anlayışını da simgeliyordu. Bu nedenle özellikle vebanın yoğun olduğu bir dönemde ölmekte olan çocuklarına şifa arayan annelerin çıplak ayakla tapınakları ziyaret ettiğini görmekteyiz. Bu yolculuk sırasında hacılar ancak silahlı gruplarla korunabilirdi. Bu nedenle “Tapınakçılar” diye bilinen “Tapınak Şövalyeleri”, XII. yy.da hacıları korumak için silahlı bir grup olarak ortaya çıktılar. Hospitalier Şövalyeleri tarafından şehirlerdeki yoksul ve hasta hacılar için barınma imkânı sağlanmıştır. Bu sayede, Orta Çağ'da hacılar, Kutsal Topraklar'da çeşitli dini ve siyasi faaliyetlere katılabilmişlerdir.

Bu çalışma, Hristiyan hacılar ve onları koruyan şövalye teşkilatları üzerine bir yeniden değerlendirme girişimidir. Çalışmamızda hacıların yolculukları sırasındaki dini ve siyasi faaliyetlerini açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Hac ibadeti, Hacılar, Tapınak Şövalyeleri, Hospitalier Şövalyeleri, Kutsal Topraklar.

Abstract

The concept of pilgrimage has also developed as a concept where Christians visit religious centers and holy relics with high spiritual value, and which are attributed with different meanings other than religious worship. For example, pilgrimage was a worship that Christians fulfilled with the desire to experience daily lives that were similar to that of Christ and the apostles. In addition, it symbolized the understanding of a path to heaven as a means to God in times of chaos and disasters. That is why we see mothers who seek healing for their dying children visit temples with bare feet, especially when the plague was at its peak. During this journey, pilgrims could only be protected by armed groups. Therefore, the Knights Templar, known as the Templars, emerged as an armed group to protect pilgrims in the 12th century. Accommodation opportunity was also provided by the Knights Hospitalier (Order of Knights of the Hospitalier of Saint John of Jerusalem) for the poor and sick pilgrims in the cities. This way, pilgrims in the Middle Ages were able to participate in various religious and political activities in the Holy Land.

This study is an attempt to a reconsideration on Christian pilgrims and the Knight organizations that protect them. In our study, we will try to explain the religious and political activities of the pilgrims during their journey.

Keywords: Jerusalem, Pilgrimage, Pilgrims, Knights Templar, Knights Hospitalier, Holy Land,

Giriş

Hac kelimesi Latince bir kelime olan *peregrinus*¹ dan gelmiştir. Evden uzakta anlamındaki kelime; başka bir yerden gelmiş, yolculuk eden manalarına da gelmektedir. Bu terim İngilizceye (belirli bir maksatla, saygı ve hürmet ifadesi olarak yapılan) uzun ve çetin yolculuk, hac (ziyareti yapmak), hacca gitmek, gibi anlamları karşılayan *pilgrimage* kelimesi ile geçmiştir. Günümüz literatüründe en basit anlamıyla hac kelimesi, kutsal bir yere yapılan dini bir yolculuk manasına gelmektedir.

Hac kavramı, Hristiyan müminlerin kendileri için manevi değere sahip kutsal mekânlarda doğrudan fiziksel veya görsel temas yolu ile ibadet ihtiyacından doğmuş olan bir nevi tövbekarlığın ideal biçimi olarak tanımlayabileceğimiz bir kavramdır. Özellikle Hristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren birçok mekân, farklı türdeki birçok yer, bu yolculukların odak noktası haline gelmiştir. Erken dönemden itibaren de Azizler kültürünün gelişmesi ile Avrupa'da birçok yerdeki mezarlar, ibadet ve tövbe amaçlı olarak hacılar için popüler duraklar haline gelmiştir. Günah kavramının ciddiyeti ile kilisenin önemi arasındaki dengeyi sağlama ihtiyacı mümin Hristiyanlar için hac kavramının daha çok sistemleşmesine ve zamanla "*peregrinationes maiores*" denilen büyük hac ve "*peregrinationes minores*" denilen küçük hac şeklinde sınıflandırılmasına yol açmıştır.²

Hac kavramına verilen anlamlara bakıldığında Hristiyanların bu kavrama kendileri için manevi değeri yüksek dini merkezleri ve kutsal emanetleri ziyaret ettiği, dini bir ibadet olmanın dışında farklı anlamlar yükledikleri görülmektedir. Örneğin "*iç hac*" kavramı bunlardan birisidir. Hristiyanların günlük yaşamlarını Mesih ve havarilerinkine benzer bir şekilde gerçekleştirme arzusu çağdaş tarih yazımında "*iç hac*" olarak tanımlanmaktadır. İç hac; Hristiyan müminlerin günlük hayatlarını Hz. İsa ve havariler gibi sade, yardımsever ve iyilik merkezli yaşayarak onlara benzeme arzusudur. Mümin bu amaçla yoksul, dul, fakir, yabancı, fahişe gibi toplumsal ve ekonomik durumu geride olan guruplar ile yardımseverlik ve dayanışma içinde olmalıdır. Çünkü yardımseverlik ve dayanışma yoluyla, münzevi bir yaşam sürerek ancak Hristiyan ahlakını sembolize etmiş oluyordular.³

Orta Çağ hacıları birçok nedenden ötürü seyahat etmişlerdir. Bunlardan ilki, Kudüs ve Hz. İsa'nın yaşadığı ve öldüğü yerler dahil olmak üzere Kutsal Topraklar'ı gezmek; ikincisi papalık merkezi ve özellikle Aziz Petrus ile Aziz Pavlus'un şehit edildiği yer olan Roma ve Aziz Yakup'un tezahür ettiği inanan, bedeninin muhafaza edildiği Santiago de Compostela gibi yerleri görmek; üçüncüsü ise ünlü kutsal emanetlerin varlığıyla mucize ve iyileşme vakalarından dolayı kutsal bir anlam kazanmış sayısız daha küçük yerleri görebilmektir. Bunların dışında kalıntılara saygı duyulması, işlenen günahların affını talep etmek, mucize umutları ve şifa dilekleri de hac ziyaretlerinin yapılmasını etkileyen diğer nedenlerdir. Örneğin Orta Çağ hacılarının büyük bir kısmını, hasta ve ölmekte olan çocuklarının iyileşmesi için genellikle çıplak ayakla tapınaklara seyahat edip dua eden anneler oluşturmuştur. Çünkü kaos ve felaketlerin eksik olmadığı bir Orta Çağ boyunca hac ibadeti hem Tanrı'yla bağ kurmanın bir aracı hem de cennete giden bir yol anlayışını simgeliyordu. Bu nedenle özellikle vebanın yoğun olduğu bir dönemde hasta ve ölmekte olan çocuklarına şifa arayan annelerin çıplak ayakla tapınakları ziyaret ettiği görülmektedir. İşte bu gelenek zamanla ölmek üzere olan insanların dua ederek şifa aradığı ya da

¹ Latince isim olarak peregrinati/ō-ōnis, fiil olarak peregrin/or-ari, atus, gibi terimler de yabancı bir ülkede olmak, yolculuk etmek manasında kullanılmaktadır. Bkz.Erdal Alova, *Latince-Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul. 2013.

² Luigi Carlo Schiavi, "Hac Yolları", *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, ss.791-801, s.791-792.

³ Zoran Ladić, "Medieval Pilgrims From The Eastern Adriatic Coast To Terra Sancta And Jerusalem", *In viaggio verso Gerusalemme: culture, economie e territori (Walking towards Jerusalem: Cultures, Economies and Territories)*, A cura di: Anna Trono, Marco Leo Imperiale e Giuseppe Marella, Ed. Mario Congedo, 2014, pp. 95-111, s.96.

ruhlarını dinginleştirmek için çıktıkları bir manevi yolculuğun da sembolü olmuştur. Özellikle XI. yy. a kadar hacılar için hac, ruhunun kurtuluşunu güvenceye alacak bir nevi şehitliği ifade etse de XI. yy.dan sonra kilisenin kefaret haclarını ön plana çıkardığını ve bunu da Cluny tarikatı vasıtasıyla vurguladığı görülmektedir. Çünkü Cluny keşişleri insanlara hacı “*manevi yaşamın doruğu olarak Kudüs’ü de öteki alemin bekleme odası olarak göstermişlerdir*”.⁴

Hac ziyaretinin yapılaş nedenlerinin sadece dindar amaçlarla olmadığını, bazı teologların hac ibadetine karşı yaptıkları eleştirilerden görmekteyiz. Bu teologlara göre, bazı kişiler ruhlarını terbiye etmekten ve af dilemekten çok ötede sırf maceracı ruhları nedeniyle büyük ülke ve şehirleri tanımak arzusu için hac etmişlerdir. Örneğin Santiago'daki Aziz James (Aziz Yakup) gibi büyük uluslararası türbeler onlarca hatta yüzbinlerce kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Doğal olarak aralarında, davranışları doğru bir Hristiyan inancı ile ilgili olmayanlar da mevcuttur. Bu konuda yapılan en önemli eleştirilerden biri Istria'nın Stridon kentinde doğan ve Dalmaçyalı hümanistlerden biri olan Aziz Jerome'un: “*Non Hierosolymus fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse laudandum est .*” “*Kudüs'ü ziyaret etmek değil, Kudüs için iyi yaşamak övgüye değerdir.*”⁵ diyerek belirttiği eleştirisidir.

Hristiyanlıkta hac günahkârlar için sadece tövbe niteliği taşıyan bir ibadet şekli değil aynı zamanda Engizisyon tarafından verilen bir ceza niteliği de taşıyordu. Eğer kilise birine hac cezası verdiyse zanlı günah çıkarma sonucunda günahlarına kefaret olsun diye kutsal sayılan bazı yerleri de ziyaret ediyordu. Ceza iki şekilde uygulanıyordu. Zanlı veya günahkâr ya belirli gün ve bayramlarda bazı kiliseleri ziyaret ediyordu ya da uzun yolculuklar ve bunların masraflarını çekme şeklinde bu cezayı ifa ediyordu. Örneğin kıldan yapılmış bir gömlek giyen zanlı Santiago'ya kadar yürüyebiliyordu. Buna rağmen hac cezası Engizisyon cezaları içinde en makul olanlardan biridir.⁶ Engizisyonun günahkârlara verdiği bu hac cezalarının adı “haccetme”dir. Bu haccetmeler, büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılırlardı ve uygulanması gereken belirli prosedürleri içerirlerdi. Büyük haccetmeler; Fransa krallığının dışında yani *Roma, Compostellalı Aziz Yakup, Canterbury Aziz Thomas, Könlü Üç Kral* gibi önemli şahısların yaşadığı mekânları ziyaret şeklinde iken küçük haclar daha çok; *Notre-Dame de Roc-Amadour, Du Puy, de Chartes, Sainte-Foy de Conques, Saint- Paul de Narbonne* gibi mekânların ziyaretlerini içermiştir. Prosedür gereği hacılar elleri ve ayakları çıplak, üzerlerinde kaba ve biçimsiz kıyafetlerle, ellerine aldıkları bir mumla kalabalıklar içinde dolaşp cezalarını anlatmışlardır. Cezanın çekilmesi için bu formalite mutlaka uygulanmalıydı. Bu ceza şeklinde kalabalığın mutlaka meydanlarda olmasına gerek yoktu. Bir kilisede toplanan halk da yeterliydi.⁷

1.Hac Güzergahları

Orta Çağ'da hac seyahatleri bir nevi içsel gerçekliğin dışı dönük bir tezahürü olmuştur. Doğdukları yerden beş milden fazla seyahat etmemiş insanlar; günlerce, haftalarca belki aylarca ormanlarda, dağlarda, zor ve çetin arazilerde rüzgâr fırtına ve hijyenik bir ortam olmadan yol almışlardır. Çünkü insanların bu kadar zorluğu göze almasını sağlayan ve onları yolculuk yapmaya şevklendiren birçok ortak nokta vardı: dua, resimler, kutsal emanetleri ve bazı kilise kalıntılarını görmek isteği gibi. Bu bağlamda hacıların, Avrupa'dan başlamak üzere bazı azizlerin

⁴ Christian George, “The Discipline Of Christian Pilgrimage”, *Traveling Well*, Institute for Faith and Learning at Baylor University, 2016, pp .19-27, s.20-21; Francesco Stella, “Yolculuk Edebiyatı”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı , Alfa Yayınları, İstanbul 2014, ss 573-578, s.574; Piers Paul Read, *Tapınak Şövalyeleri* , Çev: Sultan Gül Erdem, Dost Yayınları, Ankara 2003, s.82.

⁵ Ladic, *agm*, s. 97.

⁶ Mehmet Esgin, *Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1998, s 344.

⁷ Derya G. Dünder, *Avrupa'nın Karanlık Zamanları: İşkençe*, Hiper Yayınları, İstanbul 2020, s158-159.

yaşadığı yerleri ve kiliseleri görmek için geçtikleri hac güzergahı Kudüs'e kadar geniş bir coğrafyaya uzanmıştır.⁸

Hac yolculuğu sadece coğrafi şartların çetinliğinden kaynaklı zor bir yolculuk değildir; aynı zamanda özellikle Kutsal Topraklar'a gitmek istiyorsanız o zaman fiziksel zorluklarla dolu bir gemi yolculuğunu da göze almanız demektir. Bu yolculuk bir yandan kalabalık ve yedek kıyafeti olmayan gemi yolcuları arasındaki ter kokusu gibi bir pis kokuyu, hatta idrar kokuları içinde bir sürece katlanmayı göze almayı gerektirirken, diğer yandan kıyafet saç ve sakallardaki bit ve pirelerden korunmayı da gerektirmektedir. Bir hacı, her daim temiz olmalıdır. Ancak bu çoğu zaman imkânsız olmuştur. Çünkü gemideki yolcular idrarlarını bile ancak yanlarındaki toprak kaba yapmak ve onu şafak sökmeden önce dökmek zorunda kalmışlardır. Bu çoğu zaman sakarlıkla sonuçlanıp idrar, gemiye döküldüğü için bu durum hijyenik bir yolculuğu zorlaştırmış ve gemi ile hac yolculuğunu cefakâr bir hale dönüştürmüştür.⁹

Hac yolculuğu her ne kadar birçok zorluğu içinde barındırsa da Hristiyan dindarların çok daha öncelerden beri uyguladıkları bir ibadet olmuştur. Ancak Orta Çağ, hac ibadetinin ve hacıların sayılarının arttığı bir dönem olması yönüyle diğer çağlardan ayrılır. Bu dönemde özellikle Orta Doğu topraklarına yapılan hac artmıştır. Bu artışta Orta Çağ Hristiyanları için Orta Doğu topraklarının ayrı bir öneminin olması da etkilidir. Kudüs buradadır. Hacılar için hac yolculuğunun anlamı, Kudüs'e ulaşmaktır. Çünkü Hz. İsa'nın yaşadığı ve Hristiyanlığın ilk yayıldığı bölge, Kudüs ve çevresi olmuştur. Hz. İsa; bu bölgede doğmuş, yaşamış, halka yeni bilgi ve öğretiler sunmuş, sonunda çarmıha gerilmiştir.

Kudüs şehri Hz. İsa'nın yaşadığı dönemde Siyon Dağı üzerindeydi.¹⁰ Siyon Dağı üzerinde Aziz Meryem Kilisesi ve bir manastır ve Hz. İsa'nın havarileri ile son akşam yemeğini yediği bir ev bulunmaktadır. Hz. İsa'nın göğe yükseldiğine inanılan Zeytin Dağı da bu mevkide yer almaktadır. Hacılar için önemli ziyaret merkezlerinden biri olan Siyon Dağı'ndaki *Azize Meryem Kilisesi* ve *Azize Meryem'in mezarının olduğu yerde bulunan Jozafaslı Azize Meryem Kilisesi* denen bir kilise ile siyah keşişlere¹¹ ait manastır, Kudüs'ün surları dışında biri dağda diğeri vadide olan iki önemli merkezdir. Kudüs'te "*Via Dolorasa*", "*Kederli Yol, Çile Yolu*" ya da "*Haç yolu*" olarak bilinen bölge de dünyanın en kutsal yolu olarak bilinir. Çünkü, Hz. İsa'nın karar mahkemesinden çarmıha gerildiği Golgotha Tepesi'ne kadar haç sırtında 14 istasyon yürüyerek vardığı güzergahı kapsamaktadır. İşte burada yer alan ve her istasyonda Hz. İsa'nın çektiği işkenceleri sembolize eden yapılar mevcuttur ve bu güzergâh hacılar tarafından mutlaka gezilmiştir. Bunun yanında Celile Denizi ve Nasıra (Celile) çevresindeki alan, Beytullahim'den Ürdün Nehri'ne (Yahudiye) uzanan Kudüs çevresindeki bölge; yine *Nasıra, Tabor Dağı, Karantina Dağı, Eriha, Ürdün ve Beytullahim* civarı yerler *Tapınak Dağı, Meryem Ana'nın Mezarı, Siloam Havuzu ve Sion Dağı*'ndaki kilise de hacılar için popüler olmuştur. Bu yerlerin birçoğunun popüler ve önemli olmasının nedeni Yeni Ahit ile olan ilişkileridir. Yine burada hacılar için önemli olan Hz. İsa'nın mezarının olduğu "*Kutsal Mezar Kilisesi*" de yer almaktadır. Ziyaret ettikleri alanlar genelde "Kutsal Topraklar" olarak bilinen yerler olmuştur.¹²

⁸ George, *agm*, s. 21-22.

⁹ Philippe Aries- Georges Duby, *Özel Hayatın Tarihi 2 (Feodal Avrupa'dan Rönesans'a)*, Çev: Roza Hakmen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s.604,615.

¹⁰ Ancak bugün şehir bugün burada yer almaz.

¹¹ 1215 yılında Aziz Dominik'in kurduğu "Dominiken Tarikatı", özellikle İngiltere'de beyaz elbiselerinin üzerine giydikleri siyah harmani nedeniyle "Siyah Keşişler" olarak adlandırılmıştır. Bknz. Yakup Piri, *Opus Dei: Roma Katolik Kilisesi'nde Bir Piskoposluk*, (Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi), Bursa 2021, s.13.

¹² Ernoul Kroniği, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'un fethi*, Çev: Ahmet Deniz Altuntaş, Kronik Kitap, İstanbul 2019, s.76,77; Elizabeth J. Mylod, *Latin Christian Pilgrimage In The Holy Land, 1187-1291*, (The degree of Doctor of Philosophy University of Leeds Institute for Medieval Studies), United Kingdom 2013, s.50;

Bunun dışında Meryem Ana'ya ait çok önemli ve değerli kutsal emanetlerin bulunduğu *Chartres Katedrali* de çok fazla hacı çeken mekânlar arasındaydı. Beytullahim'de bulunan *İsa'nın Doğumu Kilisesi*, Meryem Ana ve çocuğunu, peygamberleri ve azizleri tasvir eden büyük ölçekli resimlerle kiliseyi ziyaret eden hacıların ilgi odağı olmuştur.¹³ Hacıların Kudüs'te ziyaret ettikleri yerlerden bir tanesi de Golgotha Tepesi'ndeki *Kutsal Mezar Kilisesi* kalıntısı idi. Kilisenin ünü, İran-Bizans Savaşı'nda İran'a götürülen Kutsal Haç'ı kurtaran Bizans İmparatoru Heraklius'un öncülüğünde, Bizans ordusunun Kudüs'ü Perslerden kurtarması sonucu, kutsal haçın tekrar buraya yerleştirilmesinden kaynaklanmıştır.¹⁴

Krallığın her yanına dağılmış halde olan ve Kutsal Topraklar olarak adlandırılan bu yerlere ek olarak bahsedeceğimiz önemli diğer mekânlar ise yine Kudüs'te yer alan Haçlıların "Efendimizin Tapınağı" olarak bildiği "*Kubbet-üs Sahra*", *Aziz Simeon Evi*, *Yehoşafat Kapısı*, *Meryem Kuyusu*, *Quarantaine Dağı* ve Eriha'ya kadar uzanan topraklardır. Kudüs'te hacılar için önemli olan tüm bu kutsal mekânları düşündüğümüzde denilebilir ki Hristiyan hacıların arşınladıkları güzergahın ilk durağı doğuda Kudüs olmak üzere Ceriko(Eriha) ve yeniden vaftiz edilmek üzere gidilen Şeria Nehri'ne kadar uzanıyordu.¹⁵ Akka'dan gelen hacı adaylarının Kudüs'e giriş yaptığı yerde bulunan *Saint Etienne Kilisesi*¹⁶ kutsal emanetler kültürüne sahip devasa bir mekân olan *Santa Trinita Kilisesi* ile kutsal kanın muhafaza edildiği kilise olan *Sant'Andrea dell'Alberti Kilisesi* de hacılar için manevi değeri yüksek yerlerdendir.¹⁷

Hristiyan cemaati, hac ziyaretlerinin amacını adetlerine göre kavradığından Kutsal Topraklar'ı kuşatan tek bir Kudüs yoktur. Aynı anda efsanevi ve gerçek yere saygı duyan kültürler olduğu kadar pek çok farklı kutsal toprak vardır. Hristiyan hacılar saygı duydukları tüm katedralleri ve azizlerin yaşadığı manastırlara ya da tarihi gerçek mekânlara da kutsallığı aşilayarak onu kutsal toprak olarak tarif etmiş ve ziyaret etmiştir.¹⁸

Bununla birlikte çoğu hacı, Kudüs'e kadar uzun ve kapsamlı bir yolculuğa çıkamayacağı için, Avrupa coğrafyası içerisinde yerel katedrallerden ve önemli azizlerin mezarlarından oluşan birçok mekânı ziyaret etmişlerdir. Bu bağlamda Avrupa manzarasında yerel katedrallerden oluşan bu yerler arasında; *Santiago de Compostela*, *Walsingham*, *Canterbury*, *Salisbury*, *Notre Dame*, *Ely*, *Winchester* ve *Durham* gibi yerler en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Özellikle Doğu Adriyatik kıyısının Orta Çağ sakinleri, kentlisi kırsalı ile birlikte tüm Avrupa ve Yakın Doğu'daki çeşitli türbelere hac yolculuğu yapmışlardır. Erken Orta Çağ'da, popüler olan hac mekânları arasında, Kutsal Topraklar, Roma, Santiago'daki Aziz James (Aziz Yakup) yerel ve bölgesel Doğu Adriyatik tapınakları ve *Bari*, *Loreto*, *Recanati*, *Aquileia*, *Assisi*, *Mariazell*, *Aachen* gibi yerler sayılabilir. Bunun yanında hacılar; *Lona*, *Athos Dağı*, *Kudüs* ve *Roma* gibi yerlere gitmek için çeşitli fırsatlar yaratmışlardır. XIII.yy. Fransız ilahiyatçısı Guilielmus Durandus: "*Kilise'deki cam pencereler, her şeyi inciten, rüzgârı ve yağmuru dışarı atan, ancak sadık kulların kalplerine gerçek güneşin ışığını, yani Tanrı'yı ileten kutsal yazılardır.*" demiştir. Bu yönüyle baktığımızda her türlü

Turgut Derinkök, *Tampliye Şövalyeler-Ortaoğuda Dini İnanışlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2005, s.3,5-7,9 ; Read, *age*, s 102-103.

¹³ Luigi Carlo Schiavi, "Katedraller Ülkesi Fransa: Sens, Laon, Paris", *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, pp. 771-776, s. 773; Giorgia Pollio, "Kutsal Topraklar", *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, pp.777-781, s.779.

¹⁴ Umberto Eco, "Orta Çağ'a Giriş" *Orta Çağ (Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, ss. 11-41, s.24; Güray Kırpık, *Doğu'nun ve Batı'nın gözünden Haçlılar*, Selenge yayınları, İstanbul 2009, s.122.

¹⁵ Read, *age*, s.102-103; *Ernoul Kroniği*, s.76,77, 156, 157.

¹⁶ *Ernoul Kroniği*, 162-164.

¹⁷ Schiavi, *Hac Yolları*, s.795-796.

¹⁸ Glenn Walker Bowman, "Contemporary Christian Pilgrimage To The Holy Land" In *The Christian Heritage, In the Holy Land*, Ed. Anthony O'Mahoney, Scorpion Cavendish, London 1995, pp. 288-310, s. 289-290.

tartışmanın, bölünmenin ortasında bile tüm Orta Çağ boyunca hac, her mezhepten Hristiyanlar arasında birleştirici ve uzlaşmacı bir rolle ekümenizmi besleyen bir özelliğe de sahip olmuştur.¹⁹

Hacıların ziyaret ettiği en ilginç örneklerden bir tanesi *Canterbury Katedrali*'dir. Thomas Becket'in II. Henry'nin şövalyeleri tarafından infaz edildiği yer olan Canterbury Katedrali'nin hacılar tarafından ziyareti hac ibadetinin ceza infaz uygulamalarını da barındıran bir bireysellikten daha fazlasını beslediğini göstermektedir. Canterbury aslında Başpiskoposu Thomas Becket'in ölümünden önce de hacıların Augustine Alphege (*Ælfheah*) ve Dunstan gibi azizlere saygı amacıyla gittikleri bir yerdii ama Becket'in şehit edilmesi²⁰ imparatorluğun ötesinden bile hacıları cezbeden bir üne sahip olmasını sağlamıştır. Canterbury Başpiskoposu Thomas Becket öldürüldükten sonra 1173 yılında azizlik mertebesine yükseltilerek şehit sayılmıştır. Hacıların özellikle seyahat ettiği noktaların başında gelen Canterbury Katedrali, 29 Aralık 1170'te II. Henry'nin şövalyelerinin Canterbury Başpiskoposu Thomas Becket'in başını kestirdiği yerdir. Bu nedenle hacılar Becket'in öldürüldüğü bu katedrale ayrı bir önem göstermişlerdir ve zamanla burada ciddi bir hac ticari endüstrisi oluşmuştur.²¹

Bu güzergahlar sırasında hacılara rehberlik yapan birçok kitap olmuştur. Bu rehber kitaplarda Kutsal Topraklar'a kadar olan yol güzergahları hakkında oldukça detaylı bilgiler mevcuttu. Bunlar arasında en ünlü kitap ise Santiago de Compostela Katedralinde bulunan ve Papa II. Callixtus'a ait olduğu sanılan ithaf mektubundan dolayı "*Codex Calixtinus*" adı verilen el yazmasının beşinci Kitabı olan "*Liber Peregrinationis*", "Hacı Rehberi" aslında "*Santiago Hacılarının Rehberi*'dir." Bu kitabı hacıların rehberi haline getiren en önemli şey kitaptaki betimlemelerdir. Betimlemeler; Santiago'ya götüren güzergahı ve farklı birçok yolu ile Compostela yürüyüşünü anlatmış ve betimlemelerde bu güzergahlardaki şehirlere, mola yerlerine, nehirlere, geçitlere, o bölgedeki halkların tasvirlerine, çeşitli anıt ve mekanlara, kutsal emanetlerin listelerine yer verilmiştir.²²

¹⁹ George, *agm*, s. 21-22; Ladić, *agm*, s. 98

²⁰ Canterbury piskoposu Thomas Becket'in II. Henry'nin dört şövalyesi tarafından şehit edilmesi Hristiyan Dünyası'nı ciddi anlamda sarsan önemli bir siyasi dramdır. Orta Çağ'da İngiltere'yi derinden sarsan bu ölümünden sonra Becket, Westminster Konsili'nde Azizler listesinde yerini almıştır. Onun Kral tarafından öldürtülmesi kilise ile İngiliz kralları arasında derin bir yol ayrımının da fitilini ateşlemiştir. Thomas Becket'in bir piskopos olarak siyasi arena da yer almasının nedeni özellikle iktidar kavramı konusunda daha önceki seleflerinin aksine siyasi iktidarın dinsel iktidar gölgesinde devam etmesi yerine her iki iktidarında Tanrı'dan kaynaklanan ortak bir yasaya dayanan bağılığını meşru görerek sunduğu farklı bakış açısı ile başlamıştır. Becket'e göre, ilahi yasanın sınırlarını ihlal edenleri zorbadır ve "yasaları silahsızlandırılana karşı hukuku silahlandırmak doğrudur." Bu noktada II. Henry monarşik sistemi güçlendirmek ve döneminde hatırı sayılır bir güce sahip olan kilise üzerinde daha fazla kontrol uygulamak için bariz bir adım atarak Thomas Becket ile iş birliğine girişmiştir. Bu iş birliğinde Becket'de kendini kralın yanında göstermekten asla çekinmemiş birçok feodal haktan yararlanma fırsatına kavuşmuştur. Fakat II. Henry ruhban sınıfını kendi krallık adaletine tâbi kılmaya çalışarak dokunulmazlık ayrıcalığı ihlal ettiği zaman, monarşiyi güçlendirme projesinde onun yanında olan Becket, bu sefer mutlak krallığın tehdidi altındaki kilisenin yanında durarak ona itiraz etmiştir. Bu nedenle 30 Ocak 1164'te kilisenin ayrıcalıklarını ortadan kaldırıp ruhban sınıfına vergiler getiren Clarendon Emirnamesi'ni onaylamayı reddetmiştir. Bu itiraz Becket'in hayatına mal olmuş ve II. Henry'nin dört şövalyesi tarafından şehit edilmiştir. Bknz. Lidia Kyzlinkova, "Thomas Becket In English Poetic Drama", *Sbornik. Praci Filozoficke Fakulty Brnenske Univerzity Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis—BrnoStudies in English* 21, 1995, ss. 97-107, s.99-100, 103; Renata Pilati; "İngiltere Krallığı", *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco-Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa yayınları, İstanbul, 2014, ss.86-95., s.93 ; *The Chronica Maiora Of Thomas Walsingham (1376-1422)*, Translated by David Preest; Introduction and notes by James G. Clark. Rochester, The Boydell Press, New York 2005, pp 36,71,254,388.

²¹ Diana Webb, *Medieval European Pilgrimage (c.700–c.1500)*, Palgrave Published Macmillan Press, Newyork 2002, s.24 ; Özlem Genç, "Orta Çağ Avrupası'ndaki Hac Merkezleri", *Milli Mecmua*, S.19, 2021, ss 203-209, s.207 ; George, *agm*, s. 20-21 ; Kyzlinkova, *agm*, s.103-107; Pilati, *agm*, s. 93; *The Chronica Maiora Of Thomas Walsingham*, s.36,71,254.

²² George D. Greenia, "Bartered Bodies: Medieval Pilgrims And The Tissue Of Faith", *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 7(1), 2019, pp.38-51.s.40; Stella, *agm*, s. 575; Genç, *agm*, 206.

“*Santiago Hacılarının Rehberi*” adlı kitapta hacıların geçebileceği dört yoldan bahsedilmiştir. Bu dört yolun kavşak noktası, İspanya’daki *Puente la Reina*’dır ve yollar burada birleşerek Santiago’ya giden tek bir güzergaha dönüşmektedir. Bu güzergaha “*Camino de Santiago*” denilmekteydi. Hacılar eğer birinci yolu tercih etmişlerse *Saint-Gilles du Gard, Montpellier, Toulouse ve Somport Geçidi*’nden geçmekte iken, ikinci yol; Le Puy daki *Aziz Meryem Katedrali, Sainte-Foy Manastır Kilisesi ve Moissac Aziz Peter Manastırı*’na giden bir yoldu. Bu iki yolu tercih etmeyenler için üçüncü yol, Veزالay’daki *Aziz Mary Magdeline Bazilikası* ve Perigueux kasabasına uğrarken dördüncü yolun durakları ise; *Poitiersli Hilaire Kilisesi, Saint Eutropius of Saintes bazilikası* ve Bordeaux şehrini kapsamaktaydı. Bu güzergahlar üzerinde çok önemli aziz mezarlarının yer aldığı kiliseler de vardı ve buralar hacıların mutlaka ziyaret ettiği mevkiler arasındaydı.²³ Hacılar için hazırlanan kitaplar kutsal topografi hakkında hacılara ciddi bilgiler sunan rehber kitaplar olarak zamanla çok fazla rağbet görmüştür. Bunlar arasında yol günlüklerini de önemli bir husus olarak vurgulamamız gerekmektedir. Özellikle Avrupa’yı Roma’ya ve oradan da Güney İtalya’ya bağlayan bu günlükler arasında Canterbury başpiskoposunun yazdığı *Sigeric’in günlüğü (950-994)* önemlidir. Bu günlükte Calais limanına kadar 79 durak sıralanmıştır.²⁴ Bahsettiğimiz bu manevi mekânlara ek olarak hacılar için manevi değeri yüksek diğer yerler arasında *Margam Manastırı, Aziz Sernin Kilisesi, Jaca’da San Pedro Katedrali ve Bagües’teki San Julián y Santa Basilisa Kilisesi* yer almaktadır. Buralar aynı zamanda Santiago’ya gitmek isteyen hacıların geçtiği yol güzergahındandır.²⁵

Rehber kitaplardaki hac güzergahları ve üzerindeki kilise ve manastırların özellikleri göstermektedir ki Yüksek ve Geç Orta Çağ boyunca hac uygulaması, mahalden sınıra doğru bir harekete dönüşerek; dua, disiplin, resimler, ikonografi ve kutsal emanetlerle beslenen, içsel bir gerçekliğin dışı dönük bir tezahürü olarak gelişmiştir. Bu bağlamda, hacılar coğrafi zorluklara karşı korku eşiklerini aşmayı başarmışlar ve belki de yaşadıkları yerlerden çok uzakta olan bu manevi mekânları görmek için yola koyulmuşlardır.²⁶

1.1 Hac Güzergahlarındaki Kadın Hacılar

Orta Çağ hacıları arasında karşımıza çıkan kadınlar, hac ibadeti açısından farklı bir anlam ifade etmektedirler. Bu nedenle hac yolculuğu yapan kadınlar mercek altına alındığı zaman karşımıza çok farklı bir boyut çıkmaktadır.

Daha X. yy. başlarında *Saint-Cybar, Falvigny, Aurillac, Saint-Aubin d’Angers ve Montier-en-Der* gibi manastır başrahiplerinin hacca götürdükleri gruplar arasında yalnızca erkekler değil kadınların da olduğu görülmektedir.²⁷ Kadınların hac yolculuğuna katılması genelde aynı güzergahı izleyen bir kadınlar topluluğuna katılması şeklinde cereyan etmiştir.²⁸ Haçlı ordusu içerisinde de hac için yolculuk yapan kadınların olduğu bilinmektedir. Çünkü Haçlı Seferleri’ne

²³ Puente la Reina’da Somport Geçidi üzerindeki yollar daha sonra tek bir merkezden yani Camino de Santiago olarak devam ediyorlardı. Kısacası yollar; - Fransa üzerinden Arles Rotası,- Fransa’daki Le Puy Rotası, - Fransa’daki Veزالay Rotası, Fransa üzerinden Paris Rotası,- İspanya üzerinden Camino Francés rotası olarak başlıklandırılabilir. Bknz. Aymeric Picaud, (1135-1139) , Codex Calixtinus

<https://alumniacademy.yale.edu/sites/default/files/2020-07/Codex%20Calixtinus>. E.T. 11.04.2021;

²⁴ Schiavi, *Hac Yolları*, s.797-798; Picaud (1135-1139), *age*, <https://alumniacademy.yale.edu/sites/default/files/2020-07/Codex%20Calixtinus>. E.T. 11.04.2021.

²⁵ Kathryn Hurlock, ‘*Pilgrimage*’, *In Monastic Wales: New Approaches*, ed. Janet Burton and Karen Stober (University of Wales Press.,2013, s. 155; Alessandra Acconci, “ İspanya : Ripoll , Taüll , Jaca , Bagües , Leon, *Orta Çağ(Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed.Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, ss.766-771.,s.770 ; Giorgia Pollio, “Dinsel Mekanların Kapıları ve Anıtsal Girişleri”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)* , Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı , Alfa Yayınları , İstanbul 2014 ss. 668-675, s. 670; George, *agm*, s. 21.

²⁶ Hurlock, *age*, s. 155; Acconci, *agm*, s.770; Pollio, *agm*, s. 670; George, *agm*, s. 21.

²⁷ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi/Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*, Çev: Fikret Işıltan, C.II, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1989, s.36

²⁸ Aries-Duby, *age*, s. 180.

katılan çeşitli şövalye ve dükler kadınlarını ya kiliseye emanet etmiş ya yakın akrabalarına bırakmış ya da yanlarında götürmüşlerdi. Eğer kadınları için bu seçeneklerden hiçbirini tercih etmemişler ise ve onları evde bırakmak istemişlerse "demir kemer" takarak onları evlerinde bırakıp gittikleri iddia edilmektedir.²⁹

Kadınların hac konusundaki varlığının tezahürünü çeşitli manastırlarda da görülmektedir. Örneğin Kudüs'te Davut Sokağı'nın bittiği yerdeki pazarın sağ tarafında Latin kuyumcularının dükkanlarının başında *Sainte Marie le Grante* adında kadın rahibelerin kaldığı bir manastır ile *Sainte Marie le Latine* adında siyah keşişlerin bir manastırı bulunuyordu. Daha sonra Kutsal Mezar Kilisesi'nin ana kapısının sağ tarafında kalan Hospitalier Şövalyeleri'nin binası yer almaktaydı.³⁰

Kadınların hac ziyareti yapmaları ile ilgili olarak ivmenin arttığı dönem, Geç Orta Çağlar olmuştur. Özellikle XIV. yy. sonrasında bazı şehirlerde, yeni bir zengin vatandaş sınıfının özellikle tüccar, zanaatkâr, sanatçıların yükselişinin bir sonucu olarak kadınların da tüm Avrupa ve Kutsal Topraklar'daki çeşitli tapınaklara yolculuk yapan hacılar olarak ortaya çıktıkları görülmektedir. Bu kadınların kocaları ve ailelerinin zengin aristokratik sınıftan olması onların hac masraflarını da bir mesele olmaktan çıkarmıştır. Çünkü bu yeni zengin sınıf sadece ailelerinin gündelik ihtiyaçları için değil, aynı zamanda dindar amaçlar için de yeterli parayı kazanmışlardır. Bu sayede eşleri ve kızları tarafından yapılan hac ziyaretlerini finanse etmenin yanı sıra kitap satın almaya ve adak resimleri, kutsal emanetler vb. sanatsal parçalar da sipariş etmeye başlamışlardır. Özellikle Istria ve Dalmaçya Bölgesi'ndeki kadınlar için bu durum geçerlidir. Kadınlar ilk kez iç surların ve şehir surlarının dar sınırlarından kaçmayı ve binlerce kilometre uzaktaki hac yerlerine seyahat etmeyi başarmışlardır. Burada özellikle belirtmeliyiz ki kadınların böyle özgürce ibadet edebilmeleri Istria ve Dalmaçya'daki kentsel toplumların yasal ve dini gelişmelerinin bir sonucudur.³¹

Özellikle XIV yy. önemli bir kırılma noktasıdır. Çünkü bu yüzyıla kadar Kudüs'e ve Kutsal Topraklar'a giden çoğu hacılar, çoğunlukla toplumun üst ve zengin katmanlarından olan erkek hacilerdir. Krallara ve bu zengin hacılara çoğu zaman eşleri ve saray mensupları da eşlik etmişlerdir. XIV. yy.– XVI. yy. arasında eski yolların iyileştirilmesi, güvenli bir ana yol ağının ve yollar boyunca hanlar ve hastanelerin kurulması ile birlikte yalnızca üst tabakadaki zengin hacılar değil, alt sınıftan yolculuk yapan hacılar için de daha konforlu ve güvenli yolculuklar sağlanmıştır. XIV. yy.dan itibaren Kudüs; Avrupa'nın her yerinden gelen zenginler, yoksullar, erkekler, kadınlar ve hac yolculuğu yapacaklar için adeta ulaşılması gereken hedef haline gelmiştir.³²

2.Hacıların Korunması ve Bakımı

Orta Çağ'daki Hacılar Çağı'nın asıl olgusu, hacıların kendilerine yakın yerlerdeki kutsal yerlerden çok kendilerini uzaklara götürecek yolculuklara çıkmak için daha fazla fırsata sahip olduğudur. Hristiyan hacılar için kutsal olan toprakların büyük kısmı Müslümanların elinde yer aldığı için bu kutsal yolculuğu yapmak oldukça tehlikelidir. Çünkü bu bölge, Hristiyanların tabiri ile "Sarazenlerin elinde" idi.

Orta Çağ'da Avrupa halkı için hacıların bakımı önemli bir hayırseverlik göstergesidir. Çünkü hac ibadeti; tövbe, adanmışlık ifadesi ve bazı hastalıklardan kurtulma yolu olarak da görülmüştür. Bu nedenle Orta Çağ'ın en popüler hayırseverliklerinden biri hacıların bakımını üstlenmekti.³³

²⁹ Kırpık, *age*, s. 73; Webb, *age*, s. 16-17; George, *agm*, s.21.

³⁰ *Ernoul Kroniği*, s.160.

³¹ Ladić, *agm*, s.104.

³² Ladić, *agm*, s. 103-104.

³³ Greenia, *agm*, s. 42.

Burada şunu da belirtmemiz gerekir ki sadece hayırseverlik olarak değil hukuki olarak da hacıların korunması önemlidir. Çünkü hacıların yolculukları sırasında geçerli olan bazı hukuki durumlar mevcuttur. Örneğin bir hacı, yolculuğu sırasında kimin arazisi üzerinden geçiyorsa oradaki lordun özel koruması kabul ediliyordu.³⁴

Orta Çağ'da Hristiyan hacılar, hac yolu boyunca çok fazla tehlike ile karşılaşmışlardır. Bu tehlikeler çoğu zaman maddi olanak sorunu ya da haydut saldırıları bir kenara, kimi zaman tüccarlarla dolu limanlara sahip hareketli şehirlere ulaşmak için geçilmesi gereken çorak çöller olabiliyordu. Örneğin Kutsal Topraklar'da Sina Dağı'nı çevreleyen çöller tehlikeleri ile ünlüydü. Ayrıca hac yolculuğu sırasında barınmak için ulaşılacak en mühim mekânlar olan manastırlara kimi zaman zorlu dağ geçitlerinden geçilerek gidilebilmiştir. Bunun için hem zorlu arazi koşullarını bilen hem de güvenilir yollardan hac yolculuğunu tamamlayacak rehberlere acil ihtiyaç duyulmuştur.³⁵

2.1 Şövalye Teşkilatları

Hacıların Kutsal Topraklar'a olan yolculukları sırasında karşılaştıkları tehlikeler, her ne kadar rehber kitaplar kanalıyla bertaraf edilmeye çalışılsa da tam anlamıyla hacıların güvenliğinin sağlanması için başka bir çözüm yolu bulunmalıydı. Bununla birlikte ilk Haçlı Seferi sonrasında önce Urfa³⁶ ardından Antakya³⁷, Kudüs³⁸, Trablus³⁹ olmak üzere kurulan dört Latin devleti bu sorunların giderileceğine dair bir umut ışığı olmuştu ve ilk bakışta hac göreviyle yola çıkmış bir Hristiyan yolculuğunu bütünüyle kolaylaştıracak gibi gözüküyordu. Ancak böyle olmadı ve bölgedeki siyasi buhranın artması, hac yolculuklarını da daha fazla tehlikeli ve güvensiz hale getirmiş oldu. Bu konuda belki de hacıların güvenliği meselesini tartışmaya açan en önemli unsur, Tapınak Şövalyeleri'nin kuruluşunun hemen arifesindeki Paskalya zamanı Kudüs-Ürdün arasında hac ibadetini ifa eden 700 kişilik hac kafilesinin uğradığı saldırı ve bunlardan 300'ünün öldürülmesi ve 60'ının esir alınması olmuştur. Bu durum dini ve sivil makamları, hac güvenliği konusunda yeni bir çözüm yoluna itmiştir. Bunun üzerine Batı'dan istenen yardım ile Ocak 1120'de Nablus'ta toplanan kilise liderlerinden oluşan bir konsil, konuyu ele almıştır. Malcolm Barber'e göre "*hacıların güvenliğini sağlayacak bir tarikat*" fikrinin kabul görmesinde önemli rol oynayan durum budur. Evlerinden uzakta belki de düşman topraklarında yol alıp dini vecibesini yapmaya çalışan hacılar için maruz kaldıkları güvensiz koşulları değiştirmek gerekliydi. Bu nedenle hacıları disipline etmek için güven veren ve bir nevi jandarma görevi

³⁴ Henri Pirenne, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.110.

³⁵ Greenia, *agm*, s. 39.

³⁶ 1098 yılında Baudouin de Boulogne tarafından kurulan Urfa haçlı kontluğu, haçlı devletçiklerinin karakolluk vazifesini görmüş ve 1144 yılında Türkler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bknz. Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu (1098-1118)*, 2.baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.s 1.

³⁷ Haçlılar, I. Haçlı Seferi ile Kudüs yolunda kendileri için önemli olan, Antakya'yı ele geçirerek üs konumunda kullanmayı amaç edinmişlerdir. Bknz. Özlem Genç- Harun Korunur, "Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi", *Studies Of The Ottoman Domain*, C 6, S.10, 2016, ss 59-82, s.78.

³⁸ Kudüs Latin Krallığı, Haçlılar tarafından Birinci Haçlı Seferi sonunda, 1099 yılında kurulmuş, Eyyübî Devleti'nin sultanı Selâhaddin Eyyübî tarafından Kudüs'ün 1187 yılında alınmasıyla sona ermiştir. Bknz. Sevtap Gölgesiz Karaca, "Kutsal Topraklarda Kurulan Bir Haçlı Devleti: Regnum Ierusalem- Kudüs Krallığı", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C.21, S.21 2017, ss. 65-75, s.65.

³⁹ Trablus Haçlı Kontluğu Birinci Haçlı Seferi'nden sonra 1109 yılında kurulmuş ve 1187'de Antakya Prenslğine bağlanıncaya kadar Bizans İmparatorluğu ve bölgedeki Müslüman Türk ve Arap devletlerine karşı mücadele ederek varlığını sürdürmüştür. Bknz. Birsal Küçükspahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s 206.

görecek bir teşkilatın görev yapması fikri işte bu aşamada uygulamaya geçmiştir. Tapınak ve St. John Şövalyeleri'nin de yer aldığı şövalye tarikatı kurulmuştur.⁴⁰

Şövalye teşkilatının kurulmasındaki asıl amaç, Kudüs'e giden hacıların güvenliğini sağlamaktır. Bu görevi yerine getirirken bir yandan günahlarından arınıyorlarken diğer yandan da yaptıkları bu ulvi görev için kilisenin yardımlarına mazhar olmuşlardır. Hatta bu konuda sadece kilisenin değil kendilerine köyler tahsis eden kralların bile desteklerini görmüşlerdir. Manevi olarak Tanrı'nın, Aziz George'un ve Başmelek Mikail'in şahsında yarattıkları için tarikatın kurulmasındaki teorilerden biri, "Kutsal Savaş" ve "İsa'nın Askeri" fikri olmuştur.⁴¹ Bu bağlamda hacıların korunmasında etkili olan şövalye teşkilatlarından özellikle Tapınak Şövalyeleri ve Hospitalier Şövalyeleri ön plana çıkmıştır. İsa'nın "Yoksul Askerleri" ismi ile kurulan Tapınak Şövalyeleri dışında Hospitalier Şövalyeleri, Töton Şövalyeleri ve Aziz Lazarus Şövalyeleri bu açıdan önemli askeri teşkilatlardandır.

Philip K. Hitti'nin, "History of the Arabs: From the Earliest Times to Present" adlı eserinde yaptığı açıklamada belirttiği şekliyle orijinal Latince İsmi "Pauperes Commilitones Christi"⁴² yani "İsa'nın yoksul silah arkadaşları, İsa'nın yoksul yoldaşları" gibi anlamlara gelen Tapınak Şövalyeleri kendilerini Tanrıya adayan ve Tanrıdan korkan Hugues de Payens Godfrey de St. Omer tarafından kurulmuştur. Tapınak Şövalyeleri'nin kuruluşu hakkında bilgi veren önemli ana kaynaklardan biri olan Guillaume de Tyre, "Historia rerum in partibus transmarinis gestarum" adlı eserinde "Tanrı'ya ve İsa'nın hizmetine kendini adayan bazı şövalye asilzadelerine" diyerek kastettiği Tapınak Şövalyelerinin kullanımı için, Kudüs Kralı'nın El-Aksa Cami'nin altında bulunan yerleri verdiğini anlatmaktadır. Bu eserde Hugues de Payens yanında sekiz arkadaşı olduğundan bahsetmekte ve: "Bunların arasında öncelikli ve en önemli olarak saygı değer iki adam Hugues de Payens ve Godefroi de Saint Omer de vardı." diyerek⁴³ teşkilatın ilk aşamasından itibaren iki önemli lideri ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda 1118 yılında Hugues de Payens önderliğinde kurulan Tapınak Şövalyeleri'nin kurulma nedeni, hacıların korunmasına özel önem vererek güçleri elverdiği sürece yolları ve ana güzergahları hırsızların ve saldırganların hücumlarından korumak ve güvence altında tutmak olmuştur.⁴⁴

Hacıların koruyucusu olarak görev yapmış olan Tapınak Şövalyeleri'ne "Tapınakçı" denmesinde dönem kronikleri ışığında Kudüs'ün fethinden sonraki sürecin etkili olduğu söylenilebilir. Hristiyanlar Kudüs'ü fethettikleri zaman, birkaç şövalye Kutsal Kabir Kilisesi'ndeki manastırda biat ederek aralarındaki şövalyelere danışmışlar ve:

"Bizler kendi topraklarımızdan, dostlarımızdan vazgeçtik, Tanrı'nın yasası için onun adını yüceltmek ve savunmak için buraya geldik. Yemeyi, içmeyi ve hiçbir iş yapmadan para harcamayı bıraktık, silah çatmaktan vazgeçmedik, topraktan ihtiyacımız kadarını aldık, silah kullanmadığımız zaman bir rahibin

⁴⁰ Malcolm Barber, *Tapınak Şövalyelerinin Tarihi-Yeni Şövalyelik*, Çev: Berna Ünler, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006, s.26-27; Göktuğ Halis, *Tapınak Şövalyelerinin Düşüşü Yargılanma Süreci ve İnfazlar*, Erko Yayınları, İstanbul 2008, s.17-18; Muhittin Çeken, *İsa'nın Yoksul Askerleri: Tapınak Şövalyeleri (Kuruluşu, Yükselişi, Kurumsal Yapısı ve Düşüşü)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020, s.50; Greenia, *agm*, s. 40-41.

⁴¹ Kırpık, *age*, s. 31-32.

⁴² Philip K Hitti, *History Of The Arabs: From The Earliest Times To Present*, Tenth Edition, Published by Macmillan Education, Hong Kong 1970, s 644.

⁴³ "Inter quos primi et praecipui fuerunt, viri venerabiles, Hugo de Paganis et Gaufrerus de Sancta-Aldemaro. Quibus, quoniam neque ecclesia erat.." Bknz. Guillaume de Tyre, *Historia Rerum In Partibus Transmarinis Gestarum*, A Tempore Successorum Mahumeth UsqueadAnnum Domini MCLXXXIV,Ed. A Venerabili Guillelmo Tyrensi Archiepiscopo, Caput VII, 1174-1190, s.526-527. (William of Tyre, VII: 526-527).

Pdf:<http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/1174-1190>,

Guillelmus Tyrensis Archiepiscopus, Historia Rerum Gestarum in Partibus Transmarinis, MLT.pdf/E.T.07.0 2.2022, s.159-160.

⁴⁴ Michael Baigent- Richard Leigh- Henry Lincoln, *Savaşçı Keşişler Tarikatı Tapınak Şövalyeleri-Kutsal Kan Kutsal Kase*, Çev: Batur Özdiç-Yasemin Güneş Dulkadir, Nokta Yayınları, İstanbul 2005, s.66; Mehmet D. Öz, *Tampliyeler-Tapınak Şövalyeleri*, Tıglat Matbaası Yayınları, İstanbul 2006, s. 94; Read, *age*, s.103.

buyruklarına boyun eğdik. İstişare edelim ve içimizden birini Üstad-ı Azam seçelim, o da bize tarikatımızın izniyle gerektiği zaman savaşta önderlik etsin," demişlerdir. Daha sonra şövalyeler Kral II. Baudouin'e giderek "Majesteleri, Tanrı aşkına bize nasihat edin, böylece topraklarınızı korumak için, bize savaş meydanında önderlik etmek üzere aramızdan bir Üstad-ı Azam seçelim," dediler.⁴⁵

Kuruluşunda taşıdıkları ulvi amaçları Tapınak Şövalyeleri'nin güçlerine güç katmasına ve giderek tanınırlıklarının artmasına neden olmuştur. Hacıların koruyucusu olarak yaydıkları popülerlikleri, birçok yerden bağış almalarına da vesile olmuştur. Soyluların, kralların yanı sıra patrik ve piskoposlar da kilise gelirlerinden ve kendi mülklerinden bu şövalyelere yardım sağlamışlardır. Bu bağışların bazıları kısa bir süre için bazıları ise kalıcıydı. Zamanla önemli bağışlar da almaya başlamışlardı. Örneğin Baudouin onlara topraklar, köyler ve kaleler bahşetmişti. Daha sonra şövalyelerin talepleri üzerine Süleymaniye Tapınağı'nı tahsis etmesi ile burası artık onların merkezi oldu. Guillaume de Tyre'den öğrendiğimiz kadarıyla Tapınak Şövalyeleri'nin görevi "güçleri elverdiği sürece yolları ve ana güzergahları güven altında tutmak ve hacıları korumak"tı. Ayrıca tarikatın bazı üstadları da Kutsal Topraklar'a gidip gelirken hacı olan isimlerdi. Hacıların koruyucusu olan bu şövalyeler, Papa Eugenius zamanında diğerlerinden ayırt edilmek için kıyafetlerine iki kolu kırmızı renkli bir haç takmış ve "Tapınakçılar" diye adlandırılmışlardır.⁴⁶

Hacıların bakımı ve güvenliğinden sorumlu bir başka teşkilat ise Tapınak Şövalyeleri'nden daha önce kurulan St. Jean Şövalyeleri, Aziz Yahya Şövalyeleri, Hospitalier Tarikatı veya Hastabakıcılar; ileriki zamanlarda Kıbrıs Şövalyeleri, Rodos Şövalyeleri ve Malta Şövalyeleri gibi farklı isimlerle anılan şövalyelik tarikatlarıdır. Kuruluşları XI. yy. ortasında Amafilli tacirler tarafından Hristiyan hacılar için kurulan ve Aziz Yahya'ya adanan düşkünlerevine kadar gider. Başlangıçta görevleri Kudüs'te fakir ve hasta hacıların bakımı için bir hastane (Hospitalier) kurmak ve bir hayır kurumu olarak görev yapmak iken Kudüs'ün alınmasından sonra hem Haçlı orduları kumandanı Godefroi de Bouillon tarafından desteklenmiş hem de 1113'te bünyelerine askeri bir bölük eklenmesiyle askeri bir örgüte de dönüşmüşlerdir. Kudüs'te Meryem Ana adına bir manastır inşa ederek burada misafirhaneler yapan Hospitalier Şövalyeleri, 1113 yılında Papa II. Pascalis tarafından tüzüklerinin onaylanması ile resmi bir hüviyete kavuşmuşlardır. Zamanla yaklaşık 1000'den fazla hastanın bakımının yapılacağı büyük bir hastane ve katedral kurarak *Saint Jean Baptist'e (Aziz Vaftizci Yahya)* adanmaları nedeniyle Saint Jean adıyla anılmaya başlanmışlardır. Hastabakıcılar, hacılara sundukları sağlık hizmetleri yanında mevcut askeri bölükleri ile de Hristiyanların Müslümanlara karşı korunmasına silahlı olarak da destek vermişlerdir. Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesinden sonra, önce Akka'da, Akka'nın zaptından sonra ise Kıbrıs, Rodos ve Malta'da hizmetlerine devam etmişlerdir.⁴⁷

Hacılar kadar hacıları koruyan şövalyeler de hac yolculuğunun önemli bir parçasını oluşturmuş ve Avrupa ile Kutsal Topraklar arasındaki bağı koruyan önemli unsurlardan bir tanesi olmuşlardır. Her ne kadar Tapınak Şövalyeleri, Kudüs ve Ürdün Nehri arasındaki hacıları korumak amacıyla ortaya çıkan bir teşkilat olsa da bu konuda kayda değer bir önem kazanmaları XIII. yy. da olmuştur. Çünkü sadece hacıların can ve mal güvenliğini sağlayan Tapınak Şövalyeleri değil aynı zamanda fakir, güçsüz ve hasta hacıların şifa bulması ve hacılara bakılması için görev yapan Hospitalier Şövalyeleri'nin de görevleri ve etkileri bu dönemde artmıştır. Hospitalier Şövalyeleri, Kudüs'te hacıların şifa bulması ve konaklaması için mücadele verirken

⁴⁵ Ernoul Kroniği, s. 23-24.

⁴⁶ William of Tyre, *A History Of Deeds Done Beyond The Sea*, Translated and Annotated by Emily Atwater Babcock and A.C. Krey, Volume Two, Columbia University Press, New York 1943, s. 527-526; Derya Dündar, *Orta Çağ Avrupası'nda Şövalyelik*, (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi), Tokat 2012, s. 18 ; Webb, *age*, s 17-18 ; Ernoul Kroniği, s.23-24.

⁴⁷ Altan, Ebru, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu", *Belleten*, Cilt: LXVI, S: 245, Nisan 2012, ss-87-93, s. 87-88; Derinkök, *age*, s. 189-190.

Kudüs kaybedilince bu hastanelerini Akka'ya taşımışlardır. Özellikle Hospitalier Şövalyeleri sayesinde Akka'da hacılar için birçok hastane ve darülaceze kurulmuş; hacılar, ölülerini gömebilmişlerdir. Hacıların yolculukları sırasında bir nevi refakatçiliğini yapan Tapınakçılar, hacılara bakım ve şifa yerleri sağlayan Hospitalier Şövalyeleri yanında; bölgede Alman hacılara destek veren Töton Şövalyeleri, İngiliz hacılara yiyecek ve içecek sağlayan St. Thomas Şövalyeleri de hac yolculuğu için koruyucu nitelikteki unsurlardan bir tanesi olmuştur.⁴⁸

Şövalyelerin hacılara hizmetleri, koruma ya da sağlık hizmetleri ile sınırlı kalmamıştır. Hacılar için Kudüs'e gidecek bir hac yolculuğu yapmak için birçok tehlikeli geçitten geçmek gerekiyordu. Bu nedenle Kudüs'e gitmek ya da dönmek isteyenlerin kullanabileceği kaleler ve geçitler yapmak mühimdi. Örneğin Bettenable denilen, eski Nübe yakınlarında ovanın girişteki tepe yamacında, Lydda'ya ve denize kadar olan tüm yol boyunca hacıların güvenliğini sağlamak adına, kalıcı bir yer inşa etmek amacıyla *Arnald Kalesi'ni* yaptılar. Bu yol daha sonra Kudüs'e gitmek veya Kudüs'ten dönmek isteyenler için diğer yerlere oranla daha az tehlikeli bir yol ve daha güvenli bir güzergah haline gelmiştir.⁴⁹

Kutsal Topraklar'a giden hacıları korumak için kurulan şövalye teşkilatları onları sadece kara yolculuğunda değil, deniz yolculuğunda da korumada etkili olmuşlardır. Çünkü Kutsal Topraklar'a yapılan hac yolculukları hem kara yolu hem de deniz yolu ile yapılmıştır. Kutsal Topraklar'a nispeten güvenli bir hac yolculuğu sağlayan ağlar halinde düzenlenen asırlık kara yollarının yeniden inşası bunda etkili olmuştur. Ancak kara yolculuğuna kıyasla Kutsal Topraklar'a gitmek isteyen bir hacı için en kısa ve en güvenli yol, Kuzey Akdeniz kıyılarından ayrılan bir gemiye binmektir. Bu yolculuğun ana limanı çoğunlukla *Venedik'ti* ancak Pisa, *Cenova* ve *Akka da* önemli limanlardı. Bu önemli Akdeniz limanlarına ulaşan hacı, bir kadırgaya binerek otuz ile altmış günlük bir yolculuktan sonra Kutsal Topraklar'a ulaşabiliyordu.⁵⁰ Bu bağlamda da şövalyelerin hacıları koruduğuna ve hatta onların deniz yolculuğunu kolaylaştıracak gemiler inşa ettiğine Marsilya Limanı'ndaki Hospitalier Şövalyeleri'nin faaliyetleri önemli bir örnektir. Marsilya Kutsal Topraklar'la yapılan ticaretin de kilit merkezlerinden biri olduğu için hacılar ve onları koruyan şövalyeler için de önemli merkezlerden biri olmuştur. Şehirde Hospitalier Şövalyeleri, hacılara yardım amaçlı bir ev kurmuş ve şövalyelere onları taşımaları için bir gemi yapmalarına izin verilmiş; hatta bunun için şövalyeler yerel vergilerden muaf tutulmuşlardır. Bu sayede şövalyeler, hacıların bakımlarını yapabilmişlerdir. Hatta Hospitalier Şövalyeleri'nin, hacıların taşınması amacıyla yaptıkları gemi inşası zamanla o kadar popüler ve kârlı hale gelmiştir ki bu konuda engelleme ve kısıtlamalara bile uğramışlardır.⁵¹

Tapınak ve Hospitalier Şövalyeleri, kurulmalarından kısa bir süre sonra hem hac yollarının güvenliğinin sağlanmasında etkili olmuştur hem de kısa sürede oluşturdukları deniz güçleri sayesinde yılda yaklaşık 6000 civarı hacının, Müslüman limanlara güvenli bir şekilde getirilmesini sağlamışlardır. Şövalyelerin koruması sayesinde birçok hacı belki de tanımadıkları yeni coğrafyadaki Müslümanlara ait limanlarda köle olarak satılmaktan kurtulmuştur ve böylece şövalyelerin donanma güçleri popüler olmuştur. Bu nedenlerden dolayı kısa sürede bu hayırsever tarikatlar, hacılar için güven verici bir konuma yükseldiler. Çünkü bu tarikatlar vasıtasıyla hacılar için ücretsiz barınma, yiyecek, tıbbi yardım, geceleri haydut saldırıları ya da hırsızlık korkusu olmadan yapılacak bir güvenli yolculuk durumu oluşmuş oldu. Hacılar için gerekli barınma yerleri ve hastanelerin yapılmasında etkileri büyüktür. Şövalyeler sayesinde hacılar şehirlerdeki

⁴⁸ Mylod, *agt*, s. 61, 63.

⁴⁹ Ergin Ayan, *Willermus Treyensis'in Haçlı Kroniği / Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099 -1143)*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s.295.

⁵⁰ Ladić, *agm*, s. 104; Mylod, *agt*, s. 50-51.

⁵¹ Mylod, *agt*, s. 50-51.

hastanelerde ve köprü, geçit, orman, güzergah yani tehlikeli tüm yollar üzerinde yapılmış birçok manastır ve xenodochiumda⁵² ağırlandırlardır.⁵³

Bu bağlamda bakıldığında bu hayırsever tarikatların tam da tehlikenin en fazla olduğu coğrafi bölgelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin Santiago'ya giden yolda, Santo Domingo de la Calza'da ya da müridi San Juan de Ortega tarafından haydutların saldırılarına maruz kalınabilecek yerleşimin fazla olmadığı yerlerde kurulmuş hastaneler sayesinde hacıları muayene etmişlerdir ve hacıları çeşitli saldırı ve tacizlerden korumuşlardır.⁵⁴

Orta Çağ birçok hastalığın yaşamı dar ettiği bir felaketler çağı olarak da tarihe geçebilir. Bu çağın en büyük kâbusu haline gelen veba neredeyse Avrupa'nın üçte birini öldürmüştü. İşte böyle bir ortamda veba, cüzzam, başta olmak üzere birçok hastalık bu yolculuğu bir hacı için ızdırap dolu bir hale getirebilmiştir. Bu bağlamda hasta hacıların tedavisi konusunda şövalye tarikatlarının hac güzergahları üzerinde ve Kutsal Topraklar'da kurduğu hastaneler gerçek anlamda birer cankurtaran görevi görmüştür.

Kudüs'ün Haçlılar tarafından fethedilmesinden hemen sonra burada cüzzama yakalanan hacıları tedavi etmek için de bir hastane kurulmuştur. Kudüs'te kurulan bu cüzzam hastanesi hastalığın başkalarına bulaşma riskini engellemek için şehir surlarının dışında Aziz Lazarus'un adını taşıyan gizli bir kapı yakınlardaki *Tancredi Kulesi*'nin yanında yer almıştır.⁵⁵ Bundan sonraki süreçte XII-XIII yy. arasında hem Haçlı Seferleri hem hac yolculukları gibi nedenlerden dolayı bölgedeki hareketliliğin ve kalabalıkların artması ile beraber cüzzam hastanelerindeki hasta sayısı da artmıştır ve bu hastalarla *Aziz Lazarus Şövalyeleri* ilgilenmiştir. Hastaları iyileştirmek yanında, bir manastır cemaati gibi onların gündelik ihtiyaçlarını karşılamışlar ayrıca bir yandan da hastaların şehir dışında yaşamalarını sağlayarak cüzzamın yayılmasını engellemeye çalışmışlardır. Tapınak Şövalyeleri Yasası'ndan anladığımız kadarı ile cüzzam olan biri "*Lazarus evleri*" denilen bu yerlerde tedavi edilmiştir. Bu da cüzzam ile mücadelede Lazarus evlerinin ve Lazarus Şövalyeleri'nin önemli olduğunu göstermektedir. Üstelik Orta Çağ için cüzzamın bilinen bir tedavisi olmadığı için Lazarus evlerinin sorumluluğu ve zorluğu iki kat fazlaydı. Ayrıca zengin hastaların doktorlara sahip olduğu bu dönemde, fakir bir cüzzamlı için belki de bu hastalıktan kurtulmanın tek umudu bu evlerde tedavi edilmektir.⁵⁶

Manevi bir ruhsal yolculuk olan hac yolculuğunu, hacıları karşılama çıkan vahşi doğaya, haydutlara, hırsızlara karşı koruyan onları iyileştiren, onlara ilaç sağlayanlar şövalye tarikatları olmuştur. Hatta hacıların yolculuklarını kısaltmak amacıyla gemi yapımına kadar etkili olan şövalye tarikatlarının hacılara verdiği destek ve güven Orta Çağ'da hac yolculukları ve hacı sayısını arttırmıştır. Orta Çağ'ın hacılar çağı olmasının en büyük nedenlerinden biri budur.

Orta Çağ her şeyden önce bir hacı ve Haçlı çağıdır. Dönemin simgesi olan bu keşişlerin ve şövalyelerin Avrupa'ya yaptığı en büyük hizmet hiç şüphesiz Kutsal Topraklar'dan getirdikleri ve Batı'ya aktardıkları kültürel mirastır. Şurası bir gerçektir ki İslam uygarlığından aktarılan matematik, astronomi, tıp bilimleri gibi bilimlerle, unutulmuş Aristotelesçi felsefenin tekrar

⁵² Orta Çağ'da özellikle yabancılar veya hacıların kalabilmesi için yapılan pansiyon veya hastaneleri ifade eder.

⁵³ Schiavi, *Hac Yolları*, s. 798; Desmond Seward, *The Monks Of War The Military Religious Orders*, Penguin Books, London 1995, s. 46; Greenia, *agm*, s. 40-41.

⁵⁴ Greenia, *agm*, s. 40-41.

⁵⁵ Barbara Frale, "Şövalye Tarikatlarının Doğuşu", *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, ss 59-63, s. 62.

⁵⁶ Giuliana Boccadamo, "Yoksullar, Hacılar ve Yardım Sistemi", *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)* Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 198-202: 202; Sean Martin, *Tüm Gizemleriyle Tapınak Şövalyeleri*, Çev: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2009, s. 67; Greenia, *agm*, s. 42.

hatırlanmasında ve daha birçok bilginin Avrupa'ya aktarılmasında şövalye ve keşişler kültürel aracılık rolünü üstlenmişlerdir.⁵⁷

Sonuç

Orta Çağ dünyasında yaşanan tüm savaşlar, doğal felaketler, yoksulluk, Avrupa coğrafyasının daha fazla acı ile sınanması demektir. Avrupa insanı bu dönemde başındaki talihsizlikten kurtulmanın tek yolunu, manevi dünyasını güçlendirmekte ve Tanrı'ya daha iyi bir Hristiyan kul olmakta görmüştür. Bu nedendir ki kilise ve Kutsal Topraklar Avrupa bireyinin yaşantısında, daha merkezi bir konumda yer almıştır.

Bir yandan kilise ile vaftiz, enterdi, endüljans, günah çıkarma gibi ilişkiler yolu ile temas halinde olan dindar Hristiyanlar diğer yandan Haçlı Seferleri çağrısında olduğu gibi papaların tüm çağrularına da neredeyse koşulsuz destek vermiştir. Bunun yanında Hz. İsa, havarilerin ve azizlerin yaşantılarını örnek almak ve cennete giden yolu bulmak amacıyla Kutsal Topraklar'a ve önemli azizlerin manastır ve kiliselerine hac yolculukları yapmışlardır. İman ve savaşın kol kola ilerlediği bir çağda hacıların imanlarını kuvvetlendirirken zamanla savaş unsurunu da bünyelerine dahil etmeleri ilginç bir durum olmuştur. Hacılar bu bağlamda en büyük rollerini Haçlı Seferleri'nde öncü birlik olarak Haçlı ordusunun en ön safhasında icra etmiştir. Ayrıca bu seferlerdeki mücadelede etkili olacak silahlı birliklerinin kurulmasında da etkili bir rol oynamışlardır. Çünkü Tapınak ve Hospitalier Şövalyeleri başta olmak üzere birçok şövalye kolunun kurulması ilk önce hacıların güvenliği ve bakımını sağlama meselesi ile ilgilidir. Şövalyeler, bir hayır kurumu olarak ya da hacıları koruyan keşişler olarak başladıkları ve giderek tüm Avrupa'nın maddi manevi desteğini aldıkları macerada zamanla disiplinli, savaşçı, kabiliyetli bir askeri sınıf olarak uzun yıllar İslam dünyasına karşı tüm Avrupa'nın koruyuculuğunu üstlenmişlerdir.

Hacılar; Avrupa askeri yaşamına katkıları kadar deniz ticareti ve endüstriyel gelişmeleri hızlandırmaları açısından da önemlidir. Evinden 5 km uzağa gitmemiş kadınlı erkekli kabilelerin feodal kalelerinin dışına çıkmasına vesile olmuşlardır. Bu hamle Kutsal Topraklar'a hükmeden İslam devletlerinin sosyal, siyasi ve bilimsel dünyalarını tanımalarını sağlamıştır. Hac yolculukları sayesinde skolastik düşünce nedeniyle Batı'nın uzun süredir rafa kaldırdığı bilimsel gelişmelerle tanışılmış ve Rönesans ve Reform Avrupası'na giden bir sürecin taşları döşenmiştir. Veba veya hastalıklardan kurtulmak, manevi anlamda temizlenmek veya macera arayışı nedenlerinin hangisi dikkate alınırsa alınsın hac yolculukları ve hacılar aslında Avrupa'nın, başına gelen felaketler ve talihsizlikler silsilesinden kurtulmasında -bir nevi şansız talihini değiştirmesinde- etkili olmuştur. Çünkü Tanrı'ya daha iyi bir Hristiyan kul olmak için başlanan yolculuklar zamanla kilise ve Hristiyanlığı sorgulamalarına, kilise öğretileri dışındaki gerçek Hristiyanlıkla tanışmalarına, yani "reform"a, vesile olmuştur. Bunu iki şekilde başarmışlardır. İlk olarak savaşlarda öleceklerinden korktukları için kalelerinden dışarı çıkmayıp feodal beylerin baskısı altında kalan bireylerin, hac yolculukları sayesinde çok uzaklara gidip dönebileceklerini göstermişlerdir. Bu durum kendilerine olan güvenlerini arttırmış ve zorluklara karşı daha cesur olmalarına vesile olmuştur. Diğerleri de Kutsal Topraklar'da tanıdıkları ve savaştıkları Müslümanların kültürel ve bilimsel seviyelerinden haberdar olmuş ve öğrendikleri bu bilgileri Batı'ya taşımışlardır. Coğrafyadan, siyasete, felsefeye kadar birçok bilgiyle Doğu ve Batı'nın medeni gelişmişliğinin kıyaslanmasına, İncil'in farklı dillere çevrilip okunmasına, kendilerine o güne kadar yapılan ilmi ve dini tüm aktarımların sorgulanmasına da etki etmişlerdir. Bu açıdan

⁵⁷ Massimo Pontesilli, "İspanya'nın Hristiyan Krallıkları", *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014. ss. 126-130, s. 130.

bakıldığında hacılar, Avrupa'nın Orta Çağ maskesini çıkarıp yeni bir çağa yüzlerini dönmelerinde ilk kıvılcım olmuştur diyebiliriz.

Kaynakça

- ACCONCI, Alessandra, İspanya: Ripoll, Taüll, Jaca, Bagües, Leon, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.766-771.
- ALOVA, Erdal *Latince-Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınları, İstanbul. 2013.
- ALTAN, Ebru, “Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlarının Kuruluşu”, *Belleten*, C. LXVI, S. 245, Nisan 2012, s-87-93.
- AYAN, Ergin, *Willermus Treyensis'in Haçlı Kroniği / Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099 -1143)*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016.
- ARIES, Philippe- Georges Duby, *Özel Hayatın Tarihi 2 (Feodal Avrupa'dan Rönesans'a)*, Çev: Roza Hakmen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.
- BOWMAN, Glenn Walker, “Contemporary Christian Pilgrimage To The Holy Land”, *In The Christian Heritage, in the Holy Land*, Ed. Anthony O'Mahoney, Scorpion Cavendish, London 1995, pp. 288-310.
- BAIGENT, Michael - Richard Leigh - Henry Lincoln, *Savaşçı Keşişler Tarikatı Tapınak Şövalyeleri-Kutsal Kan Kutsal Kase*, Çev: Batur Özdiñç-Yasemin Güneş Dulkadir, Nokta Yayınları, İstanbul 2005.
- BARBER, Malcolm, *Tapınak Şövalyelerinin Tarihi-Yeni Şövalyelik*, Çev: Berna Ünler, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006.
- BOCCADAMO, Giuliana, “Yoksullar, Hacılar ve Yardım Sistemi”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.198-202.
- ÇEKEN, Muhittin, *İsa'nın Yoksul Askerleri: Tapınak Şövalyeleri (Kuruluşu, Yükselişi, Kurumsal Yapısı ve Düşüşü)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020.
- DERİNKÖK, Turgut, *Tampliye Şövalyeler-Ortadoğuda Dini İnanışlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2005.
- DEMİRKENT, Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu (1098-1118)*, 2.baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- DÜNDAR, Derya G., *Avrupa'nın Karanlık Zamanları: İşkençe*, Hiper Yayınları, İstanbul 2020.
- DÜNDAR, Derya, *Orta Çağ Avrupası'nda Şövalyelik*, (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi), Tokat 2012.
- ECO, Umberto, “Orta Çağ'a Giriş”, *Orta Çağ (Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.11-41.
- ESGİN, Mehmet, *Hristiyanlıkta Engizisyon Mahkemeleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1998.
- ERNOUL KRONİĞİ, *Haçlı Seferleri Tarihi Selahaddin Eyyübi ve Kudus'ün fethi*, Çev: Ahmet Deniz Altuntaş, Kronik Kitap, İstanbul 2019.

- FRALE, Barbara, “Şövalye Tarikatlarının Doğuşu”, *Orta Çağ Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 59-63.
- GEORGE, Christian, “The Discipline Of Christian Pilgrimage”, *Traveling Well*, Institute for Faith and Learning at Baylor University, 2016, pp.19-27
<https://www.baylor.edu/content/services/document.php/270250.pdf> . E.T.11.04.2021.
- GREENIA, George D., “Bartered Bodies: Medieval Pilgrims And The Tissue Of Faith”, *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 7(1),2019, pp. 38-51.
- GENÇ, Özlem-Harun Korunur, “Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilişi”, *Studies of The Ottoman Domain*, C. 6, S.10, 2016, ss. 59-82.
- GENÇ, Özlem, “Orta Çağ Avrupası'ndaki Hac Merkezleri”, *Milli Mecmua*, S.19, 2021, s. 203-209.
- GUILLAUME DE TYRE, *Historia Rerum In Partibus Transmarinis Gestarum*, A Tempore Successorum Mahumeth UsqueadAnnum Domini, MCLXXXIV,Ed. A Venerabili Guillelmo Tyrensi Archiepiscopo,1174-1190./
Pdf:http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/1174-1190_Guillelmus_Tyrensis_Archiepiscopus_Historia_Rerum_Gestarum_in_Partibus_Transmarinis_MLT.pdf ./ E.T. 07.02.2022.
- HALİS, Göktuğ, *Tapınak Şövalyelerinin Düşüşü Yargılanma Süreci ve İnfazlar*, Erko Yayınlar, İstanbul 2008.
- HITTI, Philip K., *History Of The Arabs: From The Earliest Times To Present*, Tenth Edition, Published by Macmillan Education LTD, Hong Kong 1970.
- HURLOCK, Kathryn, 'Pilgrimage', *In Monastic Wales: New Approaches* Ed. Janet Burton and Karen Stober, University of Wales Press 2013.
- KARACA, Sevtap G., “Kutsal Topraklarda Kurulan Bir Haçlı Devleti: Regnum Ierusalem- Kudüs Krallığı”, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, C.21, S.21, 2017, ss. 65-75.
- KIRPIK, Güray, *Doğu'nun ve Batı'nın gözünden Haçlılar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009.
- KÜÇÜKSİPAHIOĞLU, Birsal, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007.
- KYZLINKOVA, Lidia, “Thomas Becket In English Poetic Drama”, *Sbornjk. Praci Filozoficke Fakult y Brnenske Univerzity Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis— BrnoStudies in English* 21, 1995, pp. 97-107.
- LADIĆ, Zoran “Medieval Pilgrims From The Eastern Adriatic Coast To Terra Sancta And Jerusalem”, *In Viaggio Verso Gerusalem: Culture, Economie E Territori (Walking towards Jerusalem: Cultures, Economies and Territories)*, A Cura di:Anna Trono, Marco Leo Imperiale E Giuseppe Marella, Ed. Mario Congedo, 2014, pp.95-111.
- MYLOD, Elizabeth J., *Latin Christian Pilgrimage In The Holy Land, 1187-1291*, (The degree of Doctor of Philosophy University of Leeds Institute for Medieval Studies), United Kingdom 2013.
- MARTİN, Sean, *Tüm Gizemleriyle Tapınak Şövalyeleri*, Çev: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2013.

- ÖZ, Mehmet, D., *Tampliyeler-Tapınak Şövalyeleri*, Tıglat Matbaası Yayınları, İstanbul 2006.
- PİCAUD, Aymeric, *Codex Calixtinus (1135-1139)*,
<https://alumniacademy.yale.edu/sites/default/files/2020-07/Codex%20Calixtinus.E.T.11.04.2021>.
- PILATI, Renata, “İngiltere Krallığı”, Orta Çağ (*Katedraller, Şövalyeler, Şehirler*), Ed. Umberto Eco, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s.86-95.
- PIRENNE, Henri, *Orta Çağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- PİRİ, Yakup, *Opus Dei: Roma Katolik Kilisesi'nde Bir Piskoposluk*, (Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi), Bursa 2021.
- POLLIO, Giorgia, “Dinsel Mekânların Kapıları ve Anıtsal Girişleri”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 668-675.
- POLLIO, Giorgia, “Kutsal Topraklar”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.777-781.
- PONTESILLI, Massimo, “İspanya'nın Hristiyan Krallıkları”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.126-130.
- READ, Piers. P., *Tapınak Şövalyeleri*, Çev: Sultan Gül Erdem, Dost Yayınları, Ankara 2003.
- RUNCIMAN, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi/Kudüs Krallığı ve Frank Doğu 1100-1187*, Çev: Fikret Işıltan, C.II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- SCHIAVİ, Luigi C., *Katedraller Ülkesi Fransa: Sens, Laon, Paris*, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 771-776.
- SCHIAVİ, Luigi C., “Hac Yolları”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.791-801.
- STELLA, Francesco “Yolculuk Edebiyatı”, *Orta Çağ (Katedraller, Şövalyeler, Şehirler)*, Ed. Umberto Eco, Çev: L.T. Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s.573-578.
- SEWARD, Desmond, *The Monks Of War The Military Religious Orders*. Penguin Books London 1995.
- WEBB, Diana, *Medieval European Pilgrimage(c.700–c.1500)*, Palgrave Published Macmillan Press, Newyork 2002.
- WILLIAM OF TYRE, *A History Of Deeds Done Beyond The Sea*, Translated And Annotated by Emily Atwater Babcock and A.C. Krey, Volume Two, Columbia University Press, New York,1943.
- THE CHRONICA MAIORA OF THOMAS WALSINGHAM (1376-1422)*, Translated by David Preest; introduction and notes by James G. Clark. Rochester, The Boydell Press, New York 2005.

Summary

The concept of pilgrimage has also developed as a concept where Christians visit religious centers and holy relics with high spiritual value, and which are attributed with different meanings other than religious worship. For example, pilgrimage was a worship that Christians fulfilled with the desire to experience daily lives that were similar to that of Christ and the apostles. In addition, it symbolized the understanding of a path to heaven as a means to God in times of chaos and disasters. That is why we see mothers who seek healing for their dying children visit temples with bare feet, especially when the plague was at its peak.

In the Middle Ages, pilgrimages were a sort of outward manifestation of inner reality. People who had never been more than 5 miles from their birthplace traveled for days, weeks, perhaps months in forests, mountains, difficult and rough terrains accompanied by winds, storms and without a hygienic environment. This was incentivized by the numerous common factors that made people undertake such hardships and want to travel: such as prayer, pictures, the desire to see holy relics and some church ruins. The pilgrimage route that the pilgrims traveled to visit the places and churches where some saints lived, started in Europe and extended over a comprehensive geographical area as far as Jerusalem. In fact, since the Christian community understands the purpose of pilgrimages according to their customs, in reality there is not just one Jerusalem or a single Jerusalem that surrounds the Holy Land. There are as many different Holy Lands as there are cultures that venerate the mythical and real place at the same time. In other words, Christian pilgrims instilled holiness in all the cathedrals and monasteries where the saints lived, or historical places they respected, and described them as the Holy Land and visited them.

During this journey, pilgrims could only be protected by armed groups. Therefore, the Knights Templar, known as the Templars, emerged as an armed group to protect pilgrims in the 12th century. The knights templar protecting the pilgrims formed an important part of the pilgrimage and became one of the important elements that preserved the connection between Europe and the Holy Land. The Templars accompanied the pilgrims during their journey, the Knights Hospitaller provided care and places of healing for the pilgrims while the Teutonic Knights supported the German pilgrims in the region and provided food and drink to the English pilgrims while the St. Thomas Knights protected them on their pilgrimage. The influence of all these knightly sects protecting pilgrims increased in the 13th century. Thanks to the protection of the knights, many pilgrims were saved from being sold as slaves in the ports of Muslims in this new geography, which they did not know, and thus, the naval forces of the knights became popular in a short time. In a short time, these benevolent sects rose to a position of reassurance for pilgrims. These sects ensured that pilgrims were able to get free shelter, food, medical care, travel safely at night without fearing bandit attacks or theft. They had a major impact in the construction of necessary shelters and hospitals for pilgrims.

The support and trust given to pilgrims by the order of knights that protected pilgrims in the wilderness, against bandits, thieves, healed them, supplied them with medicine and even initiated shipbuilding to shorten their spiritual journeys increased the number of pilgrimages and pilgrims in the Middle Ages. These pilgrims comprised of convoys of men and women who had never been more than 5 km from their homes contributed not only to military life in Europe, they were also conducive in accelerating maritime trade and industrial developments and causal in stepping outside their feudal castles. This move enabled the Islamic states that ruled the Holy Land to be introduced to social, political and scientific worlds. Thanks to the pilgrimages, they were made aware of the scientific developments that the West had put aside for a long time due to scholastic thinking and the stones of a process leading to Renaissance and Reform in Europe were laid.

Therefore, this article emphasizes the pilgrimage routes and the perils encountered by Christian pilgrims in the Middle Ages and explores the impact of solutions generated to eliminate these dangers on military life. It also explores the relations between the Eastern Islamic World and Western Christians from the perspective of the pilgrims. This study is an attempt to a reconsideration on Christian pilgrims and the Knight organizations that protect them. In our study, we will try to explain the religious and political activities of the pilgrims during their journey.